

مشاهیر و رویدادهای تاریخ معاصر ایران

به کوشش: مهدی انواری

اسفند ماه

شعر نو با طبع وی سازگار نیست. بنابراین به غزل سرایی که سبک اصلی وی بود روی آورد. هوشنگ ابتهاج را به جرأت می توان یکی از تواناترین شعرای معاصر در غزل سرایی دانست. تاکنون اشعار بسیاری از وی در قالب شعر سنتی ایران بخصوص غزل به چاپ رسیده است. ابتهاج در اوایل دهه سی تا حدودی سرودن اشعار عاشقانه را رها کرد و به سرودن اشعار اجتماعی و سیاسی روی آورد که حاصل آن مجموعه «چند برگ از یلدا» است که در سال ۴۴ به چاپ رسید. وی در دهه پنجاه سرپرست برنامه «گل ها» در رادیو بود. در آن زمان بسیاری از اشعار وی توسط خوانندگان بزرگ کشور به اجرا درآمد. وی هم اکنون ۸۳ سال دارد و از سال ۱۹۷۸ میلادی در کشور آلمان اقامت دارد.

هفتم اسفند؛ درگذشت علامه دهخدا

علی اکبر دهخدا در سال ۱۲۵۷ در محله سنگلج تهران متولد شد. در نه سالگی پدر را از دست داد و تحت سرپرستی مادر به تحصیل علوم دینی پرداخت. دروس قدیم را نزد شیخ غلامحسین بروجردی آموخت و بعد به کسوت شاگردی شیخ هادی مجتهد نجم آبادی درآمد. دهخدا پس از اتمام دوره ده ساله تحصیلات علوم دینی وارد مدرسه سیاسی شد و به آموختن زبان فرانسه پرداخت. پس از آن به خدمت وزارت خارجه درآمد و چندی بعد همراه معاون الدوله غفاری که به سفارت بالکان می رفت به اروپا

نمود. فنی زاده که از بیماری اعتیاد رنج می برد، در پنجم اسفندماه ۱۳۵۸ در اثر بیماری کزاز درگذشت.

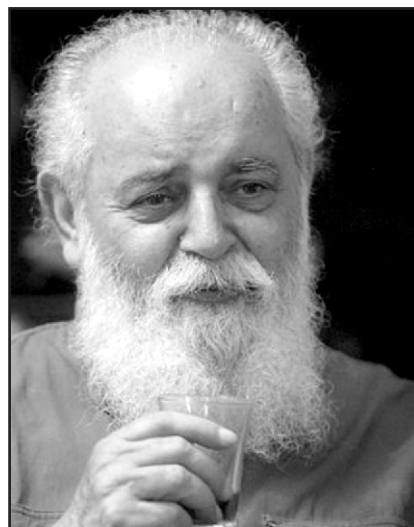
ششم اسفند؛ سالروز تولد هوشنگ ابتهاج

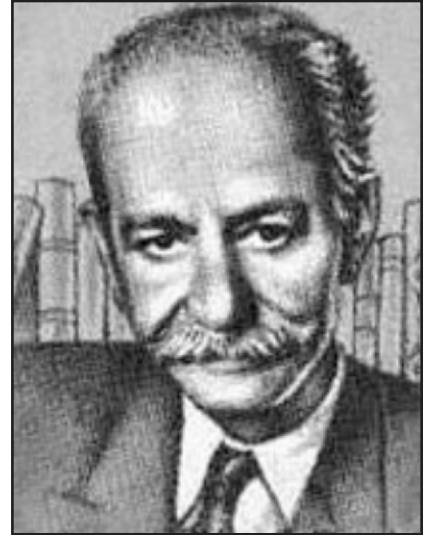
امیر هوشنگ ابتهاج معروف به «سایه» از مشهورترین شعرای معاصر ایران است که در ششم اسفندماه ۱۳۰۶ خورشیدی در رشت زاده شد. وی تحصیلات ابتدایی و دبیرستان را در رشت و بعد در تهران گذراند و از جوانی به سرودن شعر پرداخت. دلباختگی به دختری ارمنی به نام گالیا، انگیزه و دست مایه وی در سرودن اشعار عاشقانه بود. وی در مقطعی کوشید که به سبک نیما شعر نو بگوید. حاصل این تجربه مجموعه «سراب» است که در سال های ابتدایی دهه بیست انتشار یافت. او پس از چندی دریافت که

پنجم اسفند؛ درگذشت پرویز فنی زاده

پرویز فنی زاده بازیگر توانای تئاتر و سینمای ایران در سال ۱۳۱۹ در تهران چشم به جهان گشود. در سال ۱۳۳۹ از هنرستان هنرهای دراماتیک تهران فارغ التحصیل شد و فعالیت حرفه ای خود را در تئاتر پاسارگاد آغاز نمود و همزمان به حروف چینی در روزنامه اطلاعات مشغول شد. وی با همکاری جمعی دیگر از هنرمندان در اوایل دهه چهل گروه تئاتر «گل سرخ» را بنیان نهاد و در بسیاری از نمایشنامه های معروف آن زمان ایفای نقش کرد. نام پرویز فنی زاده پس از بازی در مجموعه تلویزیونی «دایی جان ناپلئون» به کارگردانی ناصر تقوایی بر سر زبان ها افتاد. وی فعالیت سینمایی خود را با بازی در فیلم «خشت و آیین» به کارگردانی ابراهیم گلستان آغاز نمود و در مدت فعالیت سینمایی خود در بیش از بیست فیلم اجرای نقش کرد که از مهمترین آنها می توان به فیلم های «گاو» (داریوش مهرجویی)، «رگبار» (بهرام بیضایی)، «تنگسیر» (امیر نادری)، «گوزن ها» (مسعود کیمیایی) و «سرخ پوست ها» (غلامحسین لطفی) اشاره

عزیمت کرد و دو سال در اروپا اقامت گزید. بازگشت دهخدا به ایران مقارن با نهضت مشروطه خواهی بود. وی در دوران انقلاب مشروطه به عنوان نویسنده و سردبیر روزنامه صوراسرافیل شروع به همکاری با میرزا جهانگیرخان شیرازی و میرزا قاسم خان صوراسرافیل نمود. این روزنامه در میان مردم ارج و قربی مثال زدنی داشت و طنزهای دهخدا به نام «چرند و پرند» که با امضای «دخو» در آن به چاپ می رسید در میان عوام شهرت فراوان یافت. روزنامه صوراسرافیل تا شماره سی و دو منتشر شد و پس از به توپ بستن مجلس به فرمان محمدعلی شاه و دستگیری و قتل میرزا جهانگیرخان تعطیل شد. پس از آن دهخدا همراه عده ای دیگر که به سفارت انگلستان پناه برده بودند به اروپا تبعید شد. وی در اروپا به فعالیت های سیاسی و مشروطه طلبی خود ادامه داد و با کمک علامه قزوینی توانست سه شماره دیگر از صور اسرافیل را در سوئیس انتشار دهد. پس از مدتی، دهخدا به استامبول رفت و با مساعدت عده ای دیگر از ایرانیان روزنامه هفتگی سروش را در آن جا منتشر کرد. پس از فتح تهران به دست مجاهدان مشروطه و خلع محمد علی شاه، دهخدا به ایران بازگشت و از کرمان و تهران به نمایندگی

مجلس دوم انتخاب شد. وی در دوران جنگ جهانی اول در یکی از روستاهای بختیاری گوشه نشینی اختیار کرد و طرح اولیه «لغت نامه» و کتاب «امثال و حکم» را پایه گذاری نمود. پس از پایان جنگ و مراجعه به تهران شروع به مطالعه متون منظوم و شعر فارسی کرد و کاراستخراج لغات و مثل های فارسی را به طور جدی آغاز نمود. وی در عین حال به تصحیح دیوان شعراپی چون ناصر خسرو، منوچهری و فرخی پرداخت و لغت نامه فرانسه به فارسی را تهیه نمود. استاد دهخدا در سال های ۱۳۰۰ تا جنگ جهانی دوم نخست به وزارت معارف و سپس به ریاست مدرسه علوم سیاسی رسید و بعد ریاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران را عهده دار شد. پس از جنگ جهانی دوم بکلی از کار دولتی کناره گیری کرد و یکسره به کار تکمیل لغت نامه پرداخت و این کار را تا سه ماه قبل از درگذشت خود بی وقفه پیگیری نمود. صاحب نظران در اهمیت لغت نامه گفته اند که این اثر از نظر ارزش با شاهنامه فردوسی قابل مقایسه است و آثرا خدمتی بزرگ به فرهنگ و ادبیات فارسی می دانند. در سال های حکومت ملی دکتر مصدق، دهخدا بار دیگر به سیاست روی آورد و از طرفداران سرسخت نهضت ملی و دکتر مصدق شد. وی در این دوران جمعیت مبارزه با بی سوادی را تشکیل داد و در ارتقا سطح فرهنگ و دانش مردم ایران کوشش فراوان نمود. پس از کودتای ۲۸ مرداد و سقوط دولت دکتر مصدق از سوی حکومت وقت متهم به مخالفت با دستگاه سلطنت شده و مورد غضب واقع شد. استاد علی اکبر دهخدا دو سال پس از سقوط دولت دکتر مصدق در روز شنبه هفتم اسفندماه ۱۳۳۴ در منزل شخصی اش در خیابان ایرانمهر درگذشت. پیکر وی را در ابن بابویه و در مقبره خانوادگی به خاک سپردند.

هشتم اسفند؛ درگذشت غلامحسین بنان استاد غلامحسین بنان در سال ۱۲۹۰ در خانواده ای قاجار در محله قلپک تهران چشم به جهان گشود. وی آواز و موسیقی را در شش سالگی آغاز کرد و تحت تعلیم پدر و بعد میرزا طاهر ضیا ذاکرین به طور جدی موسیقی را دنبال کرد. بنان برای اولین بار در سال ۱۳۲۱ آوازی را در رادیو تهران اجرا کرد و پس از آن صدای وی در میان مردم مشهور شد. پس از آن به دعوت روح الله خالقی وارد انجمن موسیقی شد و همزمان همکاری خود را با برنامه گل های رنگارنگ رادیو آغاز کرد. وی که بجز موسیقی سنتی ایران به موسیقی مدرن نیز اشراف کامل داشت در طول حیات هنری خود بیش از ۳۵۰ آهنگ اجرا کرد که از معروفترین

آنها می توان به ترانه «الهه ناز» اشاره نمود. استاد بنان در حادثه تصادف اتومبیل در سال ۳۶ بینایی چشم راست خود را از دست داد. وی به علت یاس و نا امیدی از روند موسیقی در ایران خانه نشینی اختیار نمود و در بیست سال آخر عمر هیچ ترانه ای را اجرا ننمود. شادروان بنان که مدتها از بیماری جهاز هاضمه رنج می برد در هشتم اسفند ماه ۱۳۶۴ در بیمارستان ایرانمهر تهران درگذشت.

بیستم اسفند؛ ترور احمد کسروی

سید احمد کسروی تبریزی، پژوهشگر، مورخ، و زبان‌شناس برجسته معاصر در هشتم مهر ماه ۱۲۶۹ خورشیدی در تبریز دیده به جهان گشود. خانواده وی پیشه ملایی و روضه خوانی داشتند. کودکی کسروی در مکتب خانه گذشت. در نوجوانی و پس از مرگ پدر به تحصیل علوم دینی در مدرسه طالبیه تبریز پرداخت.

با شروع انقلاب مشروطه به طرفداران مشروطه پیوست و به آموختن علوم جدید و زبان‌های اروپایی روی آورد. کسروی در اوایل حکومت رضا شاه به تهران رفت و به استخدام وزارت عدلیه درآمد. وی پس از مدتی کار در عدلیه به خوزستان منتقل شد ولی چندی بعد به علت اختلاف با وزیر عدلیه وقت، علی اکبر داور، از دادگستری برکنار و وکیل دعاوی شد. کسروی پس از جنگ جهانی دوم، نشریه پرچم را منتشر کرد و در آن به نقد شیعه‌گری، صوفیه و آیین بهایی پرداخت. اندیشه‌های ضد شیعی وی نفرت گروه‌های اسلام‌گرا و روحانیت را فراهم آورد. سرانجام وی در بیستم اسفند ماه ۱۳۲۴ توسط گروه فداییان اسلام، و با فتوی برخی از روحانیون وقت، به اتهام کفر و ارتداد در ساختمان کاخ دادگستری با ضربات چاقو به طرز فجیعی به قتل رسید.

احمد کسروی در طول حیات خود آثار به یاد ماندنی و منتقدانه‌ای همچون «تاریخ مشروطه ایران»، «تاریخ هجده ساله آذربایجان»، «بهایی‌گری»، «شهریاران گمنام»، «دین و سیاست»، و «در پیرامون اسلام» را از خود به یادگار نهاد.

بیست و نهم اسفند؛ سالروز ملی شدن صنعت نفت
حق بهره‌برداری از منابع نفت ایران اولین بار تحت عنوان امتیاز داری به دست مظفردین شاه قاجار به شرکت انگلیسی داری واگذار شد. پس از آن دولت بریتانیا سهام شرکت را از صاحبان آن خرید و به تنهایی امتیازدار نفت ایران شد و تحت عنوان شرکت نفت ایران و انگلیس به فعالیت پرداخت.

از زمان امضای قرارداد تا اواسط حکومت رضا شاه، سهم ایران از فروش نفت مبلغ

ناچیزی بود و عملاً چیزی به دولت ایران پرداخت نمی‌شد. در سال ۱۳۱۱، رضاشاه که از حساب‌سازی‌های انگلیس‌ها به خشم آمده بود دستور لغو امتیاز نفت جنوب را صادر کرد. این عمل خشم دولت انگلیس و شکایت آنها به جامعه ملل را به دنبال داشت. پس از مدتی کشمکش، مذاکرات برای انعقاد

قرارداد جدیدی آغاز شد که با توافق درباره افزایش سهم ایران از درآمد نفت، مشارکت نمایندگان ایران در هیأت مدیره شرکت و پرداخت بدهی‌های شرکت به ایران به پایان رسید. ولی در پایان دولت انگلیس تقاضای افزایش مدت قرارداد را مطرح کرد. رضا شاه ابتدا زیر بار نرفت. نهایتاً پس از مذاکره لرد «کدمن» رئیس هیأت انگلیسی با شاه، رضا شاه از مخالفت با تمدید قرارداد دست برداشت و قرار داد جدید به مدت شصت سال بین ایران و انگلیس به امضا رسید. در زمان سلطنت محمدرضا شاه پهلوی و در انتخابات مجلس شانزدهم عده ای از مخالفان سرسخت سیاست انگلستان که در رأس آنها دکتر مصدق قرار داشت، به مجلس راه یافتند. این گروه به دنبال فرصتی بود تا دست انگلیس را از نفت ایران کوتاه کند. این گروه که سرسختانه به دنبال احقاق حقوق ایران بودند قانون ملی شدن صنعت نفت را در آخرین هفته سال ۱۳۲۹ در مجلس شورای ملی و سنا به تصویب رساندند. در روز ۲۹ اسفند، این قانون به امضای شاه رسید و فصل تازه‌ای در تاریخ معاصر ایران آغاز شد. تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت، کشمکش دو کشور ایران و انگلیس، کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و در سال‌های بعد قانون کنسرسیوم و تشکیل اوپک را به دنبال داشت.

مراجع

- عاقلی، باقر، روز شمار تاریخ ایران - از مشروطه تا انقلاب اسلامی، جلد اول، نشر نامک، چاپ هشتم، تهران، ۱۳۸۷
- دبیر سیاقی، سید محمد، مقالات دهخدا، انتشارات اخوان خراسانی، تهران، ۱۳۸۲
- فاتح، مصطفی، پنجاه سال نفت ایران، شرکت سهامی چهر، تهران، ۱۳۳۵
- محمدی، حسن علی، شعر معاصر ایران از بهار تا شهریار، انتشارات ارغنون، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۵
- پایگاه اینترنتی مشاهیر